

TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)

Uluslararası Hakemli Dergi Yıl: 2024/Bahar, Sayı: 6

ISSN 2792-0879

Günümüz Âşıklarının Diliyle Millî Mücadele Ruhu*

Dilay NAKIŞ**

Öz

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan âşıklık geleneği, çeşitli işlevleriyle temeli şamanlığa dayanan İslamiyet'le birlikte ozanlığa dönüşen ve 16. yüzyılda âşıklık adını alarak devam eden kültürel bir mirastır. Geleneğin bir parçası olan âşıklar, saz ile sözü birleştirerek duygu ve düşüncelerini ifade etmektedir. Duygu ve düşüncelerini aktarırken bireysel duyguların yanı sıra yaşadıkları dönemin toplumsal, siyasi ve sosyokültürel özelliklerini yansıtmaktadırlar. Böylece âşıklar hem toplumun aynası olmakta hem de düşünceleriyle toplumu yönlendiren dinamik bir işlevsellik kazanmaktadır. Bu durum bir milletin kültürel belleğini güçlendirmekte ve millî bilincinin oluşmasında önemli bir katkı sağlamaktadır. Bir millet olarak yaşanan ortak olayların âşıkların dilinde yer alması milletin kültürel belleğini oluşturarak canlı kalmasını ve o millî değerlerin gelecek nesillere bir miras olarak aktarılmasını sağlamaktadır. Uzun bir tarihî geçmişi olan Türk milletinin, dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek önemli tarihî dönemlerinden biri Millî Mücadeledir. 1919-1922 yılları arasında dış güçlere karşı başlayan ve birçok cephede süren bağımsızlık mücadelesi, siyasi ve askerî olarak bir millî dava bilinci doğrultusunda sonuçlanan zaferle tarih sayfalarında yerini almıştır. Millî mücadele ruhunun azim, strateji ve inançla başarıya ulaşması Türk milletinin Anadolu coğrafyasında yeniden doğuşu olmuştur. Bu zafer, geleneğin içerisinde yer alan birçok âşığın dilinde yeniden anlatılarak yaşanmakta ve Türk milletinin millî değerlerinin bilincine sahip olması sağlanmaktadır. 20 ve 21. yüzyılda millî duyguları yoğun olan âşıkların millî mücadele konusunda şiirlerinde dile getirdiği duygu ve düşünceler, bu çalışmanın temel kaynağını; bu şiirlerin tespit edilerek incelenmesi oluşturmaktadır. Bu çalışmada, âşıkların duygu ve düşüncelerinde millî mücadelenin nasıl aktarıldığı ele alınmakla birlikte kültürel bellekte millî bilincin nasıl oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Millî mücadele, âşıklık geleneği, Türk kültürü, millî bilinç

Âşık kelimesini M. Fuat Köprülü, halk arasında umumiyetle saz şairlerine verilen bir isim (2012, s. 163) olarak tanımlamakta, Saim Sakaoglu ise doğaçlama yoluyla ya da kalemlle, saz çalan veya çalamayan, bu özelliklerin birkaçını taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısı (Sakaoglu, 1989, s. 107-108) olarak ifade etmektedir. Âşık, kendi söylediği veya başka âşıkların söylediği şiirleri, saz eşliğinde çalıp icra eden ve halk hikâyeleri de anlatan saz şairi olarak bilinmektedir (Albayrak, 1991, s. 547).

Tarihî süreç içerisinde uzun bir geçmişe sahip olan âşıklık geleneği; İslamiyet öncesi şaman, kam ve baksı geleneğine dayanmaktadır. İslamiyet öncesi Türk kültür coğrafyasında duygu ve düşünceleri aktaran anlatıcıların birçok görevi bulunmaktadır. Şair, müzik ve din insanı, büyücü, hekim, öğretmen

* Geliş tarihi: 26.02.2024

Kabul Tarihi: 20.03.2024

Atf: Nakış, D. (2024). Günümüz Âşıklarının Diliyle Millî Mücadele Ruhu. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 6: 15-30.

** Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ANKARA / TÜRKİYE, E-posta: dilaynakis.16@gmail.com ORCID: 0000-0003-4187-1569

gibi görevler üstlenen şaman, kam ve baksıların çeşitli kimliklere sahip olduğu görülmektedir. Şaman, kam veya baksıların bu kimlikler arasında bilhassa büyücü ve din insanı kimlikleri dikkat çekmekle beraber şair ve müzik insanı kimlikleri de önem taşımaktadır. Bu kimlikler, karşılaşılan farklı kültürlerle etkileşim sonucunda kültürel değerlerin değişim sürecine girmesiyle kaybolmaya maruz kalmıştır. Kadim Türklerde kam veya baksıların kendi aralarındaki iş bölümünü sonucunda büyük merkezlerde şairlik, efsun, münecim ve ruhani gibi işlerin ayrı kişilerde ve zümrelerde oluşması kamların etkin alanları sınırlanmıştır. Özellikle İslamiyet'in etkisinin güçlü olduğu merkezlerde âlimler, mutasavvıflar, kamlar, münecimler, şairler tamamen birbirinden ayrılmıştır. Baksıların veya kamların yüzyıllar boyu tek başına yüklenmiş oldukları görev, farklı kişilere dağılarak parçalanmıştır. Hastaları, hekimler ya da efsuncular tedavi etmeye; müzik aletlerini musikişinaslar çalmaya; şiir ve edebiyat, medreselerdeki Arap ve Acem âlimleri tarafından ilgilenilmeye; kerametleri mutasavvıflar anlatmaya başlamıştır. (Köprülü, 2012, s. 78). Nitekim şaman, kam veya baksının görevleri tarihî süreçte değişime uğrayarak sınırlanmış ve kimlikleri daralmıştır.

Şaman, kam veya baksılar, her ne kadar kimlik daralmasına uğramış olsalar da toplumdaki önemini yitirmemişlerdir. Şaman, kam veya baksı geleneği, İslamiyet etkisiyle beraber ozanlık geleneğine dönüşmüştür ve geleneği icra edenler, 16. yüzyıla kadar ozan adıyla varlığını sürdürmüştür. Kültür aktarıcısı olan ozanlar, İslamiyet öncesi şaman-kam-baksı geleneğinden izler taşımaya da devam etmiştir. “Halk âşıkları eski zamanlarda ozan adıyla tanınırdı. Ozanlar, İslamiyet öncesi dönemde Orta Asya'daki eski Türklerin şamanları ve şair-şarkıcılarıydı. Dokuzuncu/onuncu yüzyıllardan itibaren gezgin şarkıcılar olarak faaliyet gösterdiler. Epik ve dinî geleneği sürdürdüler ve sazla yarattıkları şarkılarını söylediler” (Reinhard ve Pinto, 2019, s. 21). Bilhassa ozanlar; kopuzlarıyla diyar diyar dolaşmakta, toylarda yer almakta, kopuzlarıyla destanlar ve hikâyeler anlatmakta, manzumeler söylemekteydiler. Şaman veya kam isimleriyle İslamiyet öncesi Türk kültürü dönemindeki eski kutsallıklarını kaybetmeler de Oğuz boyları arasında çevik dilli ve yüksek sesli olan halk kültürü taşıyıcısı ozanlar, yarı kutsal değerleriyle toplumsal bir unsur olarak var olmuştur (Köprülü, 2012, s. 136). Geleneğini aktarmaya devam eden bu ozanların başında ise 12. yüzyılda Oğuz boyları arasında yaşayan Dede Korkut gelmektedir. Oğuz boylarının bilge kişisi olan Dede Korkut, var olduğu toplumda önemli işler danışılan, kopuz çalıp şiirler söyleyerek öğütler veren, saygın bir ozan olarak Türk kültürünün önemli değerlerinden biridir.

Âşıklık geleneğini tarihî süreç içerisinde değerlendirdiğimizde 15. yüzyılı hazırlık dönemi; 16. yüzyılı âşıklık geleneğinin başlangıcı ve ilk eserlerin ortaya çıkışı; 17. yüzyılı gelişme ve olgunlaşmanın yaşandığı; 18. yüzyılı yeni arayışların olduğu, gelenekten uzaklaşmış ve güçlü temsilcilerin olmadığı; 19. yüzyılı yeniden canlanmanın yaşandığı; 20. yüzyılı teknolojik gelişmelerle elektronik kültür ortamına geçişin olduğu dönem olarak belirtmek mümkündür (Düzgün, 2013, s. 309).

Günümüzü de kapsayan 21. yüzyılda ise âşıklık geleneği yaşamaya devam etmektedir. Hem 20. yüzyılın ikinci döneminde yetişmiş âşıkların, 21. yüzyılda da yaşaması ve yeni çıraklar yetiştirmesi hem de 21. yüzyılda kendi imkânlarıyla yetişen âşıkların bulunması geleneği canlı kılmıştır. Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık Şeref Taşlıova gibi birçok isim 20 ve 21. yüzyılda geleneği icra etmeye devam ederek yeni âşıklar da yetiştirmiştir. Bu âşıkların yanı sıra ün sahibi olan ve yerel özellik taşıyan âşıklar bu yüzyılda da varlığını sürdürerek geleneğin aktarıcısı olmaya devam etmiştir. Bu bağlamda günümüzde yaşayan ve geçmiş dönemlerde yaşamış âşıklar hakkında akademik çalışmalar yapılmakta, yaşayan âşıklar ise T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kayıt altına alınmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na kayıtlı olan âşıkların listesi, 1970 yılından itibaren kayıt altına alınarak oluşan bilgiler, resmî olarak 1994 yılında hazırlanmaya başlamıştır (Nakiş, 2021, s. 85-86). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü listeleri güncellemeye devam etmektedir. Bu yüzyılda, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na kayıtlı âşıkların yanı sıra kayıtlı olmayıp daha çok yerelde var olan âşıkların dijital kültürde ve âşıklık bayramları, kültür dernekleri gibi ortamlarda gerçekleştirdiği icralarla gelenek yaşamaktadır. Nitekim 21. yüzyılda âşıklık geleneği, çeşitli icra ortamlarıyla birlikte elektronik kültür ortamına bağlı olarak oluşan dijital kültür aracılığıyla ve yapılan akademik çalışmalarla canlı kalmaktadır.

Bu çalışmada, uzun bir tarihî geçmişe sahip olan ve değişim dönüşüm bağlamında yaşamaya devam eden âşıklık geleneği içinde milliyetçi fikirleriyle öne çıkan âşıkların şiirlerinde millî mücadele teması ele alınacaktır. Ardından fikri yaşamlarında millî duygu ve düşünceleri ağır basan 20-21. yüzyıl günümüz âşıklarının millî mücadeleyi anlatan şiirleri, akademik kaynaklardan ve akademik kaynaklarda bulunmayıp dijital kültür ortamında bulunan kayıtlardan seçilerek bu şiirlerin millî bilinci oluşturmada ve kültürel belleği canlı kılmadaki görevleri incelenecektir.

Günümüz Âşıklarından Millî Mücadeleyi Anlatan Şiirler

Âşıklar, duygu ve düşüncelerini dile getirirken buldukları toplumun yaşanmışlıklarını ve deneyimlerini aktarmaktadır. Şiirlerini icra ederken toplumun yapısını ortaya koymakla birlikte toplumu harekete de geçirmektedir. Bu nedenle âşıkların toplumsal bir işlevi bulunmaktadır.

Toplumu harekete geçiren âşıklar aynı zamanda dile getirdikleri düşüncelere göre bir bilinç oluşturmaktadır. Âşıkları dinleyen kitleler, âşıkların düşüncelerinden etkilenecek bir fikir edinmektedir. Bu durum âşıkların toplumsal bir işlevi olduğunu göstermektedir. Ayrıca geleneğin içinde yer alan âşıkların çoğu milletini seven, tarihini bilen, vatanını koruyan ve devletine bağlı olan kişilerden oluşmaktadır. Bilhassa millî konularda düşüncelerini aktaran âşıklar, toplumun millî bir bilinç edinmesini sağlamaktadır. Çalışmada milliyetçi fikirleri nedeniyle seçilen Âşık Abdulvahap Kocaman, Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık Nuri Çırağı, Âşık Niyazi Ece, Âşık Gül Ahmet Yiğit ve Âşık Devai gibi 20-21. yüzyıldaki âşıkların çoğu, millî duygu ve düşüncelerini şiir aracılığıyla aktarıp Türk milletini ve Türkiye Cumhuriyeti devletini koruyup güçlenmesi için toplumun millî belleğini yenilemektedir. Böylece millî değerleri aktaran âşıklar, nesillerin kültürel belleğini oluşturarak bir milletin ve devletin

devamlılığını sağlamasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu rolü üstlenen âşıkların, millî mücadele temalı şiirlerinden örnek vermek yerinde olacaktır.

1919-1923 yılları kapsayan millî mücadele dönemi yıllarında Türk milletinin vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesinin zaferle sonuçlanması ve yeni bir Türk devletinin kurulması âşıkların dilinde her zaman yer almaktadır. Âşıklar söylemiş oldukları şiirlerde, millî mücadelenin nasıl olduğunu anlatarak millî duyguları canlı tutmakta ve millî bilinci pekiştirmektedirler. Âşıklar, bu duygu ve düşüncelerini şiirlerinde Mustafa Kemal Atatürk'ü anma, şehitleri hatırlatma ve vatan ülküsünü oluşturma amacıyla yansıtmaktadırlar.

Millî mücadele döneminin başkahramanı Mustafa Kemal Atatürk'ü anarak millî mücadelenin nasıl olduğunu Âşık Abdulvahap Kocaman'ın şiirinde görmek mümkündür. Atatürk'ün öngörülü olduğunu ve Anadolu'nun işgalini belirten Kocaman, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla millî mücadelenin başladığını ifade etmektedir.

...

Teğmen üst teğmenden kurmay yüzbaşı

Otuz sekizine ermişti yaşı

Yakın idi bir İstiklal Savaşı

Vatan tehlikede bildi Atatürk

Paylaşmış idi Anadolu'muz

Bağlı idi kanadımız kolumuz

Ya istiklâl ya ölümdü yolumuz

Bu fikirde karar kıldı Atatürk

İçinden gelen ses kalk dedi ona

Bir gemiye binip çıktı Samsun'a

Orda önder oldu Türk ulusuna

Ne usandı ne de yıldırı Atatürk (Kayırhan, 2007, s. 148).

Samsun'a çıkışla başlayan milli mücadelenin Amasya, Erzurum ve Sivas'ta yapılan kongrelerle büyüdüğü; Kazım Karabekir, İsmet İnönü ve Fevzi Çakmak gibi askerlerin bu mücadelede Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yürüdüğü Kocaman'ın dizelerinde görülmektedir.

Bütün Türk milleti girmişti yasa

Sarmıştı vatani bir kara tasa

Amasya'ya Erzurum'a Sivas'a

Kongre yapmaya geldi Atatürk

Yurdu bölüşmüştü bir sürü ahmak
Hiç olur mu bunlara yurt bırakmak
Kazım Karabekir İnönü Çakmak
Kader arkadaşı buldu Atatürk

Dört arkadaşı özde sözde birleşti
Her birisi bir cepheye yerleşti
Onlar Atatürk'ü komutan seçti
Orda başkomutan oldu Atatürk (Kayırhan, 2007, s. 148).

1919 yılında başlayan millî mücadelede Türk milleti, hep birlikte savaşarak Anadolu'yu düşman işgalinden kurtarmıştır. Kocaman, Türk milletini kadim Türklerden itibaren süregelen ve Türklüğün sembolü olan kurda; düşmanı ise kurttan korkan koyuna benzeterek Türk milletinin gücünü ortaya koyup millî mücadelenin başarıya ulaştığını ifade etmiştir.

Türk milleti kadın erkek topyekûn
Düşmanın üstüne ettiler sökün
Hakk'a inanana zafer çok yakın
Düşman sürüsüne daldı Atatürk

Koyunlar nasıl ki korkarsa kurttan
Düşman öyle korkup kaçtılar yurttan
Memleket kurtuldu bu büyük dertten
Milletçe şad 'olup güldü Atatürk
Kocaman Atatürk ulu önderdi (Kayırhan, 2007, s. 148).

Âşık Abdulvahap Kocaman, bu şiiriyle Anadolu'nun işgal sürecini, millî mücadeleyi Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkararak başlattığını ve ardından yapılan kongreleri, savaşlarda verilen mücadeleyi anlatmaktadır. Tarihe telmihte bulunması, millî bilincin oluşması yönüyle önem taşımaktadır.

Âşık Niyazi Ece de millî mücadele dönemini Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a ayak basışıyla başlayan ve Amasya, Sivas ve Erzurum Kongreleriyle devam eden serüveni ve ardından başarıya ulaşılan millî mücadelenin Ankara'da meclis kurulmasıyla devam ettiğini açıklamaktadır. Verilen millî mücadele sonucunda meclisin açılmasıyla yeni bir Türk devletinin kurulduğunu söylemek mümkündür.

On dokuz Mayıs'ta Samsun'a çıktı
Mavi gözlü asker, Kemal Atatürk
Amasya şehrinden meşale yaktı
Mavi gözlü asker Kemal Atatürk

Sivas Erzurum da kongre kurdu
Vatanını seven halkını gördü
Düşmanı İzmir de denize sürdü
Mavi gözlü asker Kemal Atatürk

Ankara'ya gelip meclisi açtı
Kesin karar alıp kürsüye geçti
Kadına hak verdi vekil de seçti
Mavi gözlü asker Kemal Atatürk (URL1).

Âşıkların birçoğu millî mücadele ruhunu hissederek Türk milletinin ve devletinin yanında olmuş ve şiirlerinde bunları dile getirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün kahramanlığının ön planda olduğu şiirlerin yanı sıra kazanılan zaferlerin süreç içerisinde millî bayrama dönüştüğü ve millî günleri yaşatmak, nesillere öğretmek amacıyla şiirlerin söylendiği de görülmektedir. Bu şiirlerde vatan ülküsünü oluşturmak, şehitleri hatırlatmak ve millî bilincin devamlılığı sağlamak esas alınmaktadır. Âşık Nur Çırağı'nın şiiri örnek verilebilir:

Türk'ün Türk'ten başka yok idi dostu
Tekeler konuştu aslanlar sustu
Girmişti Boğaz'a donanma üssü
Sanki başımıza koptu kıyamet (Özdemir, 2009, s. 101).

Anadolu'nun işgalini kıyametin kopması olarak nitelendiren Çırağı, diğer ülkelerin Anadolu'yu bölüşmesi üzerine o ülkelerle olan olumsuz ilişkileri ve tüm yokluğa rağmen tek çarenin savaşmak olduğunu dizelerinde aktarmaktadır.

...

Doğuda Ermeni Batıda Yunan
Güneyde Fransız vermezken aman
Vatanı her yandan sarmıştı düşman
Anlamıştı onla değil isabet

...

İlaç yoktu sarılmadı yaramız
Dünya ile açılmıştı aramız
Savaşmaktan başka yoktu çaremiz
O gün dövüşmemiz olmuştu cihat

...

Bir somunu on arkadaş paylaştık

Gene de yılmadık mertçe savaştık
Dere düz demedik dağlardan aştık
Milletçe el ele gösterdik gayret (Özdemir, 2009, s. 101-103).

Türk milleti, tarih boyunca savaşçı özelliğiyle bilinmektedir. Düşmandan korkmadan cesur bir şekilde savaşa gitmek, Türkler için bir bayram veya düğün olarak görülmektedir. Çırağı'na göre millî mücadele de Türkler için bir düğünden farksız değildir.

...

Ey Türkoğlu çalış güven ve öğün
Savaş senin için bir bayram düğün
Geldikleri gibi gidecekler bir gün
Atanın sözleri doğrudur elbet (Özdemir, 2009, s. 101).

Türk milletinin savaşı bir bayram veya düğün olarak görmesinin yanı sıra bağımsızlığa düşkün bir millet olması da başka bir özelliğidir. Esareti kabul etmeyen Türkler, Anadolu'yu dört bir taraftan saran işgallere karşı direniş göstermiştir ve millî mücadeleyi başarıyla sürdürerek hürriyetine kavuşmuştur. Çırağı da dizelerinde bunu kanıtlamaktadır.

...

Dostumuz ağladı düşmanlar güldü
Dört yandan dört kuvvet yurduma doldu
Vatan için savaşmamız farz oldu
Bütün yurttan başlatıldı hareket

...

Yeniden hürriyet ışığı yaktık
Köyü fikirleri arka bıraktık
Silkindik titredik ayağa kalktık
Çünkü Türk'e yakışmazdı esaret (Özdemir, 2009, s. 102).

Millî mücadelenin sonuçlanmasındaki önemli olaylarından biri 26 Ağustos-18 Eylül 1922 tarihleri arasında yaşanmış olan Büyük Taarruz'dur. Yunanlıların İzmir'i işgal etmesinin ardından Anadolu'nun içlerine doğru işgale başlaması üzerine 27 Ağustos'ta Afyonkarahisar'ın alınmasıyla karargâh oraya taşınmıştır ve 30 Ağustos'ta gerçekleşen Büyük Taarruz'un son aşaması olan Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde Yunan birlikleri yenilmiştir. Bu yenilginin ardından Mustafa Kemal Paşa'nın hedef olarak Akdeniz'i göstermesiyle Türk ordusu İzmir'e ilerlemiştir ve İzmir de işgalden kurtularak Anadolu'nun işgali sona ermiştir. Türk tarihinde yaşanan önemli savaşlarından biri olan Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi, Türk milletinin bağımsızlığına yeniden kavuşması ve yeni bir devletin kurulması bakımından önem taşımaktadır. Çırağı da dizelerinde bu zaferi anlatarak milletin kültürel belleğinde olayın canlı kalmasını sağlamaktadır.

...

Sıdk-ı hulus ile nöbet beklendi
Afyon'dan İzmir'e nur direklendi
Tarihe bir zafer daha eklendi
Gösterdi Mehmetçik büyük cesaret

Ölmek var dönmek yok dönmeyin geri
Hedefiniz Akdeniz'dir ileri
Haykırdı kükredi Türk'ün askeri
O gün düşmana çok verdik zayıat (Özdemir, 2009, s. 104).

Millî mücadelenin ardından yeni bir devletin kurulması ve Cumhuriyetin ilan edilmesi, kazanılan zaferi taçlandırmaktadır. Çırağı'na göre bayrağa ve hürriyete kavuşmak, meclisi kurmak, hükümeti oluşturmak büyük bir devletin kurulduğunu göstermektedir. Onun dizelerinde bu bayrak ve devlet, her zaman yaşayacak olan bir ocaktır ve bu değerler Türk milleti tarafından yaşatılmalıdır. Bu bağlamda Çırağı, Türk milletine tarihî mirasını hatırlatarak devleti koruma ve yaşatma görevini vermektedir.

...

Herkese duyurduk biz bu ilanı
Bir meclis kuruldu çizdi planı
Yirmi üçte Cumhuriyet ilanı
Yeniden kuruldu bu büyük devlet

Çile çektik bu günlere kavuştuk
Ay yıldızlı ak hilale kavuştuk
İstikrarlı istiklale kavuştuk
Ankara'da kurulmuştu hükümet

...

Çünkü bu istiklal senindir ancak
Şanlı bayrağımız dalgalanacak
Çırağı bu ocak daim yanacak
Sanmayın ki sözlerimiz nihayet (Özdemir, 2009, s. 105).

Âşık Nuri Çırağı, Anadolu coğrafyasını kimlerin işgal ettiğini, kahraman ordunun önemini, Anadolu insanının hep birlikte düşmana karşı nasıl savaştığını bir destan olarak anlatmış ve Türk'ün Türk'ten başka dostu olmadığını vurgulayarak dış güçlerin oyununa gelinmemesi konusunda birlik ve beraberlik mesajını vermiştir. Bununla birlikte ordu, millet, devlet, bayrak betimlemeleri yaparak Türk devletinin değerlerini belirtmiştir.

Âşık Abdulvahap Kocaman da millî mücadele serüvenini anlatmaktadır. Samsun'dan başlayan millî mücadelenin, Amasya'da halka duyurulduğu, Amasya'dan Erzurum'a gidildiğini, Erzurum'da mücadelenin detaylarının konuşulduğu, Erzurum'dan Sivas'a giderek Sivas'ta halka beraber karar alınıp dualar edildiğini açıklamaktadır. Atatürk'ün vatan için kendini feda ettiğini belirten Kocaman, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nden de bahsetmektedir ve Atatürk'e ait olan “Ya İstiklal Ya Ölüm”, “Hedefiniz Akdeniz İleri” sözlerine telmihte bulunarak dinleyici veya okuyucu kitlesinin millî duygularını harekete geçirmektedir.

...

Sivas'tan da Ankara'ya varıldı
Disiplin sağlandı birlik kuruldu
Türk milleti silahına sarıldı
Yurdumuz çelikten bir hisar oldu

Artık silah alan düşmüştü yola
Hep gönül gönle verdik kol kola
Ya istiklal ya ölümdü parola
Hürriyet kalemiz tam imar oldu

30 Ağustos'ta Türk'ün zaferi
Atatürk'ün ordulara son emri
Hedefiniz Akdeniz'dir ileri
O zaman düşmanlar tarumar oldu

Tarihi boyu mukaddestir bu vatan
Çünkü bu vatanda çok şehit yatan
Eğer sorarlarsa ki melen bu destan

De ki Kocaman'dan yadigâr oldu (Kayırhan, 2007, s. 178).

Kocaman'ın dizelerinde Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği önemli emirlerden biri olan “Ya İstiklal Ya Ölüm” millî mücadelenin çözüm noktası olarak verilmektedir. Bu mücadelede esaret içinde yaşamaktansa ölmeyi tercih eden bir milletin vatan algısı görülmektedir. Vatan için şehit olan kahramanlar, bu vatani kudretli ve mukaddes yapmaktadır.

Millî mücadele döneminin zaferle taçlanması ve yeni Türk devletinin kurulması birçok âşığın şiirlerinde konu olarak işlenmiştir. Nitekim tarihî bağlamda yeni Türk devletinin rejimi Cumhuriyet olmuş ve millî mücadele dönemi sona ermiştir. Bu zafer âşıkların diline yansımıştır. Âşık Murat Çobanoğlu bu isimlerden biridir. Millî mücadelenin nasıl olduğunu anlatan Çobanoğlu, Cumhuriyet'in izini ulu bir yol

olarak görerek ilan edilmişinin 50. yılına *Cumhuriyet Yazıldı* şiirini söylemiştir. Çobanoğlu, Türk milletinin cinsiyet ayrımı yapmadan vatani için mücadele ettiğini ve zafere kavuştuğunu vurgulamaktadır.

...

Kadın, erkek bu vatani koruduk

Nice nice zaferlere yürüdük

Yüksek dağlar gibi duman bürüdük

Yellerine Cumhuriyet yazıldı (Sakaoğlu ve Karadavut, 1998, s. 165).

Çobanoğlu'nun dizelerinde vatan için hep birlikte verilen mücadele, Cumhuriyetle zafere ulaşmıştır. Bu zafer yolculuğunda 19 Mayıs 1919 tarihinde başlayan millî mücadele ve 23 Nisan 1920 tarihinde kurulan meclis, Cumhuriyetin ilan edilmesindeki ilk gelişmelerdir. Çobanoğlu'na göre bir ferman niteliği taşıyan bu zaferler, nesillere bırakılan önemli bir mirastır. Çobanoğlu'nun bu mirası, Mustafa Kemal Atatürk'ün gençlere verdiği bir ferman olarak belirtmesi, bir emir mahiyetinde olan fermanın uyulması veya yaşatılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

...

On Dokuz Mayısla Yirmi Üç Nisan

İlk ışığı aldı bunlardan vatan

Ata'nın gençliğe verdiği ferman

Ellerine Cumhuriyet yazıldı (Sakaoğlu ve Karadavut, 1998, s. 166).

Âşıklar, millî günlerde vatan, bayrak, şehitlik gibi kavramları şiirlerinde vurgulayarak toplumda millî şuuru canlı tutmaktadır. Bu durum âşıkların devletine ve milletine bağlılığını ve nesiller boyu vatan ülküsünü aktarmada görev üstlendiğini göstermektedir; çünkü âşıklar, devletin ve millî değerlerin her daim destekçisi olmaktadır. Bir nevi devlet adamı görevi üstlenmektedirler.

Âşık Abdulvahap Kocaman, millî mücadeleyi bir başka şiiri *Vatan Destanı* ile anlatmaktadır ve vatan için kadın erkek ayrımı yapılmadan hep birlikte bağımsızlık savaşının verildiğini ifade etmektedir.

İstiklal uğruna biz bu savaşı

Atatürk'ü başta gördük kazandık

Büyük küçük asker ettik her yaşı

Kadın erkek harbe girdik kazandık (Kayırhan, 2007, s. 186).

Kocaman'ın bu şiirinde ayrıca millî bir mücadele vermenin şart olduğunu vurgulamaktadır; çünkü aksi takdirde devlet ve millet için mücadele etmiş ve zafer kazanmış atalara ihanet etmek olurdu.

...

Eğer ki düşmana verseydik vatan

Kahrederdi Fatih Sultan Selim Han

Türk milleti tek bir vücut tek bir can

Birlik beraberlik kurduk kazandık (Kayırhan, 2007, s. 186).

Türk milleti esaret altında yaşamamak için savaşmayı, tarihinde savaşçı kimliğini ortaya çıkardığı için millî mücadele döneminden önce gerçekleşen tarihî olaylarda da atalardan gelen bir öğreti olarak görmektedir. Tüm yoksulluğa rağmen vatan ve millet için bağımsızlık savaşı vermek, bir mirastır. Kocaman, bu düşünceyi dizelerinde belirterek kültürel kod aracılığıyla nesillere aktarmaktadır.

Çünkü biz ecdattan böyle görmüştük

Silah alıp düşman peşine düştük

Bir ekmeği dokuz kişi bölüştük

Güçlüklere göğüs gerdik kazandık

Kaç yıl sürdü bu kanlı savaş

Görmemişiz sıcak ekmek sıcak aş

Cephelerde yalın ayak açık baş

Böyle mücadele verdik kazandık

Silah alan cephelere koşuyor

Sanki şenlik görmüş gibi coşuyor

Şehit olan ölse bile yaşıyor

Bu sırrı hikmete erdik kazandık (Kayırhan, 2007, s. 186).

Kocaman'a göre Türk milleti için candan öte olan vatan, şehitlerin helal kanıyla kurtarılmıştır. Çok sayıda şehit verilmiştir; ancak Anadolu, kimseye verilmemiştir. Bu bağlamda milli mücadele gibi Türk tarihinde verilen nice mücadeleleri ve zaferleri unutmamak gerekmektedir.

...

Canımızdan aziz tuttuk vatani

Türklerin vatana helaldir kanı

Sakarya'da sele verdik düşmanı

Kimini denize sürdük kazandık

Kocaman can verdik vatan vermedik

Bu yurttaki kimseye imkân vermedik

Düşmanlara aman zaman vermedik

Vurduk başlarını kırdık kazandık (Kayırhan, 2007, s. 187).

Âşık Abdulvahap Kocaman, Türkler 'in bağımsızlık için vermiş olduğu vatan mücadelesinin başarıyla sonuçlanmasını hak ettiğini belirtmiştir. Birlik ve bütünlük içinde kazanılan vatan, Türk'ün karakteristik özelliği olan hür ve egemen olmakla ilişkilendirilerek aktarılmıştır. Böylece kültürel bellekte, Türk kimliğine sahip olan birinin nasıl bir özellikte olması gerektiği konusu yer edinmiştir.

Âşık Devai de tarihe gönderme yaparak yaşadığı dönemdeki insanlara Türk milletinin kim olduğunu ve bu vatan toprağı için verilen mücadeleyi hatırlatmaktadır. Millî mücadelede yaş ayrımı olmaksızın çok küçük yaşta gelip savaşan yiğitler olmuştur. Devai, Türk milletinin vatanını düşmana vermemek için küçük yaşta çocukların şehit olduğunu vurgulamaktadır.

...

Düşmanın başı da kaldı belada
Bu millet vatani vermez ki yâda
Dumlupınar ve Gelibolu'da
Daha taze taze çok civan verdik (Coşkun, 2009, s. 130).

Millî mücadele başarıya ulaşmıştır; ancak kadın-erkek, yaşlı-çocuk demeden savaşan bir millet, çok sayıda şehit vermiştir ve hayatta kalanların çoğu da gazi olarak yaşamaya devam etmiştir. Devai de dizelerinde vatan için verilen mücadelenin sonucunda bu durumu hatırlatmaktadır ve savaşın kolay kazanılmadığı mesajını vermektedir.

...

Devaiyem doğru de düşme hataya
Dere tepe hepsini yürüdük yaya
Ölen şehit kalan acil hastaya
Hem savaştık hem damardan kan verdik (Coşkun, 2009, s. 131).

Tarihî süreç boyunca vatan ülküsü için verilen millî mücadele, Türk bayrağıyla sembolize edilerek anlatılmaktadır. Türk milleti için bayrak sancaktır, devlettir. Vatan için şehit düşenlerin kanıyla oluşan al renkli bayrak, Türklüğün şerefi olarak görülmektedir. Bu bağlamda Âşık Gül Ahmet Yiğit'in sözleri şu şekildedir:

Bayrak içinde en şerefli bayrak
Şehitler kanıyla sulanmış toprak
Üzerinden geçen yola kurbanım
Türklüğün şerefi al yıldızlı bayrak
Seni düşürmeyen ele kurbanım

Asla Türk olamaz bayrağa gülen
Zaten bunu yapmaz Türklüğü bilen

Kurşunlar yiyerek uğruna ölen
Bayrak bayrak diyen dile kurbanım (URL2).

Türk bayrağı ve şehitlik, çoğu âşığın şiirinde kutsal kabul edilerek yer almaktadır. Bu iki millî değer, bir toplumu ve coğrafyayı milletle vatan yapan en önemli unsurdur.

Gelenek içerisindeki çoğu âşık; Türk milletinin yaşanmışlıklarını, kültürünü, değerlerini, tarihini anlatarak devletten yana bir tutum sergilemektedir. Bu nedenle âşıkların, millî temalardaki şiirlerinden çok sayıda örneklere yer vermek mümkündür.

Sonuç

Tarihî süreç bağlamında şaman-ozan-âşık değişim dönüşümüyle 21. yüzyıla süregelen âşıklık geleneği, geleneğin özellikleriyle var olmuş ve olmaya devam etmektedir.

Şaman-ozan-âşık, yaşadığı dönemde ait olduğu toplumda önemli bir kişi olmuştur. Şaman, başlangıçta din ve müzik insanı, öğretmen, doktor, bilge ve devlet işlerinde danışılan kişi gibi birçok özelliğini tarihî bağlamda kaybetmiş olsa da âşıklık geleneğinde müzik insanı olma ve toplumu yönlendirme işlevini kaybetmemiştir. Nitekim âşıkların duygu ve düşünceleri, saz ve sözle birleşerek dinleyiciyi etkilemekte ve düşünce yapısını oluşturmaktadır. Bilhassa millî temalı şiirler söylediğinde, toplumun millî bilincini oluşturmada ve kültürel belleğini dinamik kılmaktadır.

1919-1923 yıllarında vatan ülküsüyle millî bir mücadele veren Türk milletinin kahramanlık öyküsü âşıkların diline her daim konu olmaktadır. Millî mücadele dönemini anlatan âşıkların bu duygu ve düşüncelerini üç şekilde dile getirdiği görülmektedir: Millî mücadele döneminin başkahramanı olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün vurgulandığı, vatan ülküsünün ele alındığı ve şehitlik mertebesinin hatırlatıldığı şiirlerden oluşmaktadır. Millî günlerde, anma programlarında, âşık şenliklerinde ve benzeri birçok alanda âşıkların icra ettiği bu şiirler, sazın da etkisiyle duyguları güçlü bir şekilde dinleyiciye aktarmaktadır. Bununla birlikte vatan, millet, bayrak ülküsü bilinci verilmektedir.

Toplumsal bir işlevi olan âşıklar, millî mücadele dönemini anlatarak Türk milletinin varlığını ve gücünü nesillere taşımaktadır. Millî temalarda şiirler söyleyen âşıkları dinleyen kitlelerin millî bilinci oluşmakta ve anlatılan bilgiler doğrultusunda hatırlatma, canlandırma ve tekrarlama yoluyla kültürel bellekte bu bilinç kalıcı hâle gelmektedir. Bir milletin varlığının devam etmesinde kültürel bellekte millî bilincin oluşması oldukça önem taşımaktadır. Âşıkların millî temalı şiirleriyle vatan ülküsüne sahip olan bireyler yetişerek milletini fark etme, öğrenme ve milleti için hizmet etme idealini benimseyen nesiller ortaya çıkacaktır. Bu hususta vatan ülküsünü, millet ideali veren ve pekiştiren âşıkların, millî bilinci daim kılma ve milletin millî duygu ve düşüncelerini canlı tutma gibi birçok temel işlevi bulunmaktadır. Böylece âşıkların, toplumda kitleleri harekete geçirme işlevinin her dönemde önemli olduğu görülmektedir. Millî değerlerin aktarılması ve toplumda kitleleri yaratması bakımından âşıklar, bir devlet yöneticisi kadar önemli bir yere sahiptir. 20-21. yüzyıldaki âşıklardan bu çalışma için seçilen milliyetçi duygu ve

düşünceleri ağır basan âşıkların, millî mücadele gibi tarihî olayları saz eşliğinde coşkulu bir anlatımla birleştirerek aktarması hem etkileyici ve kalıcı olmasını sağlamakta hem de bireylerin kültürel belleğinde millî bilincin oluşmasını gerçekleştirmektedir. Bu nedenle âşıklar, bir milletin ve devletin devamlılığı için devletin yanında ve devletine bağlıdır.

Sonuç olarak âşıkların vatan ülküsünü dile getirmesi, bayrak-vatan-millet kavramlarını değerli kılması, millî bilinci oluşturması ve devamlılığını sağlaması; Türk milletinin gücünü, tarihini, kültürünü, değerlerini ve en önemlisi varlığını kültürel bellekte canlı tutarak nesillere aktarmada önem taşımaktadır.

Kaynakça

Albayrak, N. (1991). Âşık. *TDV İslâm ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları. 3, 547-549.

Coşkun Çıblak, N. (2009). *Âşık Devâi hayatı, sanatı ve şiirleri*. Ajansfener Reklam Matbaa.

Düzgün, D. (2013). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Grafiker Yayınları.

Kayırhan, F. E. (2007). *Abdolvahap Kocaman hayatı ve şiirleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köprülü, F. M. (2012). *Edebiyat araştırmaları I*. Akçağ Yayınları.

Nakış, D. (2021). *1970-2020 yılları arası âşıklık geleneği ve siyasal kültür*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, O. U. (2009). *Âşık Nuri Çırağı'nın hayatı, sanatı ve şiirleri üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Reinhard, U., Pinto, T. O. (2019). *Türk âşık ve ozanları*. Elif Damla Yavuz (Çev.). YKY Yay.

Sakaoğlu, S. (1989). Türk saz şiiri. *Türk Şiiri Özel Sayısı III. Cilt*. TDK Yayınları.

Sakaoğlu, S., Karadavut, Z. (1998). *Âşıkların diliyle Cumhuriyet*. TDK Yayınları.

URL1. Âşık Niyazi Ece Facebook Profili. (2011). Erişim adresi: <https://www.facebook.com/notes/267990737982480/> Erişim tarihi: 30.07.2022

URL2. Âşık Gül Ahmet Yiğit Türk Bayrağı Şiiri. (06.12.2018). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=9TyNIwMh3-k>. Erişim tarihi: 01.08.2022.

Spirit of National Struggle in the Language of Minstrels*

Dilay NAKIŞ**

Abstract

Minstrelsy tradition has had an important place in the history of Turkish culture and literature. It turned into a poet with Islam, which is based on shamanism with its various functions, and it is a cultural heritage that continues in the 16th century by taking the name of minstrelsy. The minstrels, who are a part of the tradition, express their feelings and thoughts by combining saz and words. When minstrels express their feelings and thoughts, they also reflect the social, political, and socio-cultural characteristics, as well as their individual feelings at that time. Thus, minstrels become a mirror of society and gain a dynamic functionality that directs society with their thoughts. This situation strengthens the cultural memory of a nation and makes an important contribution to the formation of national consciousness. The cultural memory of the nation is created by Telling the common events experienced as a nation in the language of the minstrels. It ensures that the cultural memory remains alive and that national value is passed on to future generations as a legacy. Indeed, the period of the National Struggle is one of the important events that the Turkish nation experienced in a long historical process and can be described as a turning point. The struggle for independence, which started against these foreign powers between 1919 and 1922 and continued on many fronts, took its place in the pages of history with the victory that resulted in the consciousness of a national cause politically and militarily. The success of the national struggle spirit with perseverance, strategy, and faith has been the rebirth of the Turkish nation in Anatolian geography. This victory is experienced by retelling in the languages of many minstrels in the tradition. It is also ensured that the Turkish nation is conscious of its national values. The feelings and thoughts expressed by the minstrels in their poems about the national struggle are the main sources of this study. Determining and examining these poems constitutes the method of the study. In short, this study deals with how the national struggle is conveyed in the feelings and thoughts of the minstrels, and it has been determined how the national consciousness is created in the cultural memory.

Keywords

National Struggle, Minstrelsy Tradition, Turkish Culture and Literature, National Consciousness.

* **Date of Arrival:** 26.02.2024

Date of Acceptance: 20.03.2024

Citation: Nakış, D. (2024). Günümüz Âşıklarının Diliyle Millî Mücadele Ruhu. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 6: 15-30.

** Ph.D. Student, Mimar Sinan Fine Arts University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, ANKARA/TÜRKİYE E-mail: dilaynakis.16@gmail.com ORCID: 0000-0003-4187-1569

Дух Национальной Борьбы В Языке Современных Поэтов-Ашыков*

Диляй НАКЫШ**

Аннотация

Богатое устное творчество народных поэтов, уходящее корнями к традиции шаманизма, с приходом ислама переходит к певцам-сказителям озанам, и только в XVI. веке начинает называться термином «ашыкская поэзия». Ашыки, являющиеся частью традиции, выражают свои чувства и мысли, посредством музыкального инструмента саз и слова. Наравне с своими личными чувствами и мыслями, певцы отражают социальные, политические и социокультурные особенности периода, в котором живут. Таким образом, ашыки одновременно становятся гласом народа и обретают динамическую функциональность, которая задает направление обществу. Это укрепляет культурную память нации и вносит важный вклад в формирование национального сознания. Обращение народных певцов к событиям, являющимся общими для целого народа, способствует формированию культурной памяти и передачи национальных ценностей будущим поколениям в качестве наследия. Одним из важных исторических периодов, который можно назвать поворотным моментом для турецкой нации, является Национально-Освободительная война. Борьба за независимость, начавшаяся против иностранных держав в период с 1919 по 1922 год и продолжавшаяся на многих фронтах, заняла свое место на страницах истории благодаря политической и военной победе, результатом которой стало осознание национального дела. Успех национального боевого духа благодаря упорству, правильной стратегии и веры стал возрождением турецкой нации в азиатской географии. Эта победа переключается многими ашыками на язык поэзии, что способствует осознанию турецкой нации своих национальных ценностей. Чувства и мысли, выраженные поэтами-ашыками XX и XXI веков на тему национально-освободительной борьбы являются основным источником данного исследования. Выявление и изучение этих стихотворений составляет метод исследования. В данном исследовании рассматривается, каким образом национальная борьба передается в поэзии ашыков, а также определяется, как формируется национальное сознание в культурной памяти.

Ключевые слова

Национальная борьба, ашыкская традиция, турецкая культура и литература, национальное самосознание.

* Дата поступления статьи: 26.02.2024

Дата принятия статьи: 20.03.2024

Цитирование: Nakiş, D. (2024). Günümüz Âşıklarının Diliyle Millî Mücadele Ruhu. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 6: 15-30.

** Аспирант, Университет изящных искусств им. Мимар Синана, Институт социальных наук, кафедра турецкого языка и литературы. dilaynakis.16@gmail.com ORCID: 0000-0003-4187-1569